

YURISTLIK KASBIDA NUTQNING O'RNI

Mamajonov Mohirbek Zafarjon ògli

Andijon Yuridik texnikumi 1 kurs talabasi tel: 50 078 06 17

Annotatsiya: Ushbu ishda yuristlik kasbining muvaffaqiyatida nutq madaniyati va notiqlik san'atining ahamiyati ko'rib chiqiladi. Yurist, xususan, advokat, prokuror va sudya faoliyatida og'zaki va yozma nutq professional kompetensiyaning ajralmas qismi hisoblanadi. Nutq nafaqat axborotni uzatish vositasi, balki huquqiy pozitsiyani himoya qilish, sud jarayonida isbotlash, dalillarni tahlil qilish va tinglovchilarni (sud, hay'at, mijozlar) ishontirishning asosiy qurolidir.

Kalit so'zlar: yuristlik nutqi, notiqlik san'ati, huquqiy madaniyat, sud nutqi, advokatlik nutqi, prokuror nutqi, argumentatsiya, ishontirish, professional kompetensiya.

KIRISH QISMI

1. Mavzuning dolzarbligi

Zamonaviy huquqiy amaliyotda professional yurist faoliyati nafaqat huquqiy bilimlar va qonunchilikni mukammal bilishni talab qiladi, balki samarali kommunikatsiya qobiliyatini ham taqozo etadi. Bu jihatlarning eng muhimi — nutqdir. Yuristlik kasbi (sudya, advokat, prokuror, yuridik maslahatchi) mohiyatan so'z kasbi hisoblanadi. Zero, sud jarayonlarida, mijozlar bilan muloqotda va huquqiy hujjatlarni tayyorlashda nutq (og'zaki va yozma) asosiy professional qurol bo'lib xizmat qiladi. Huquqiy pozitsiyani mantiqan to'g'ri, dalillarga asoslangan holda ifoda etish, tinglovchini ishontirish va adolat qaror topishiga erishish bevosita nutq madaniyati va notiqlik san'atiga bog'liq. Shunday ekan, yuristning nutqi uning kasbiy kompetensiyasining ko'zgusi hisoblanadi.

2. Muammoning qo'yilishi

Afsuski, amaliyotda yuristlar nutqining etarli darajada aniq, mantiqiy va ta'sirchan bo'lmasligi holatlari kuzatiladi. Huquqiy terminlarning noto'g'ri ishlatilishi, fikrning tarqoqligi yoki til me'yorlariga rioya qilmaslik nafaqat ishning natijasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, balki sud tizimining obro'siga ham putur etkazadi. Shu nuqtai nazardan, yuristlik faoliyatida nutqning o'rnini chuqur o'rganish va uning fundamental ahamiyatini asoslash dolzarb ilmiy-amaliy vazifadir.

3. Ishning maqsadi

Ushbu ishning asosiy maqsadi yuristlik kasbida nutqning fundamental o'rnini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash, uning asosiy funksiyalarini aniqlash va samarali huquqiy nutqni shakllantirishning asosiy tamoyillarini ochib berishdan iborat.

4. Ishning vazifalari

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

Yuristlik nutqining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash.

Advokatlik, prokurorlik va sudyalik nutqining o'zaro farqli jihatlarini tahlil qilish.

Huquqiy argumentatsiya va isbotlash jarayonida nutqning mantiqiy tuzilishini o'rganish.

Yuristlar nutqida ritorika (notiqlik san'ati) va etika (odob) me'yorlarining ahamiyatini ko'rsatish.

Asosiy qism

Asosiy qismni mantiqiy ketma-ketlikda bir nechta bo'limlarga ajratish maqsadga muvofiq:

1. Yuristlik nutqining o'ziga xos xususiyatlari va funksiyalari

Bu bo'limda huquqiy nutqni oddiy kundalik nutqdan ajratib turadigan asosiy tamoyillar ochib beriladi.

A. Huquqiy aniqlik (terminologik to'g'rilik):

Yurist nutqida huquqiy terminologiyaning aniq, bir xil va qonunchilikka muvofiq qo'llanilishi majburiyligi. Har qanday noaniqlik huquqiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Funksiya: Qonun normalarini va huquqiy tushunchalarni talqin qilish.

B. Mantiqiy izchillik va asoslilik:

Nutqning har bir fikri, dalili va xulosasi mantiqiy zanjirda bog'lanishi shart. Silogizm qoidalari (dalil → xulosa → isbot) asosiy o'rin tutadi.

Funksiya: Huquqiy isbotlash va argumentatsiya.

C. Rasmiy-uslubiy xususiyat:

Nutqning rasmiy, professional uslubda bo'lishi, shaxsiy his-tuyg'ulardan va og'zaki jargonlardan xoli bo'lishi lozim.

Funksiya: Sud jarayonining tantanavorligini va rasmiyligini ta'minlash.

D. Ta'sirchanlik (ishontirish funksiyasi):

Faqat dalillarni keltirish emas, balki ularni tinglovchilarga (sud, hay'at, mijoz) yetkazish va ularni o'z pozitsiyasining to'g'riligiga ishontira olish qobiliyati.

Funksiya: Sud qaroriga bilvosita ta'sir o'tkazish.

2. Yuristlik Kasblaridagi Nutqning Turlari (Differensiatsiya)

Yurist nutqi turli subyektlar faoliyatida o'ziga xos farqlarga ega.

A. Advokat (himoyachi) nutqi:

Maqsadi: Mijoz manfaatini himoya qilish, ayblovni inkor etish yoki yengillashtiruvchi holatlarni asoslash.

Xususiyatlari: Ko'proq emotsional-psixologik jihatlar, insonparvarlik, gumonlarga asoslanish.

B. Prokuror (davlat ayblovchisi) nutqi:

Maqsadi: Davlat nomidan ayblovning asosli ekanligini isbotlash, jinoyatning ijtimoiy xavfliligini ko'rsatish.

Xususiyatlari: Qattiq faktlarga, qonun normalariga tayanish, keskin mantiqiy ketma-ketlik.

C. Sudya nutqi (Sudning so'zlashuvi):

Maqsadi: Jarayonni boshqarish, xolislikni ta'minlash, xulosa (qaror)ni e'lon qilish.

Xususiyatlari: Maksimal darajada xolislik, rasmiylik va neytrallik. Sudya nutqi eng qisqa va faqat protsessual savollarga yo'naltirilgan bo'ladi.

3. Nutq – huquqiy argumentatsiyaning asosi

Nutqning samaradorligi huquqiy argumentatsiya (dalillash) qobiliyati bilan belgilanadi.

A. Dalillarni tanlash va tizimlashtirish:

Sud nutqi uchun eng kuchli va muhim dalillarni tanlash, ularni tinglovchiga ta'sir qiladigan tartibda joylashtirish (masalan, eng kuchli dalilni boshida va oxirida keltirish).

B. Ritorik usullar va vositalar:

Nutqda metafora, takror, savol-javob shakli kabi ritorik usullardan o'rinli foydalanish. Bu nutqning esda qolarli va ta'sirchan bo'lishini ta'minlaydi.

Ehtiyotkorlik: Ritorikani haddan tashqari ko'p ishlatish rasmiy uslubga putur etkazishi mumkin.

C. Improvizatsiya (Bedaxta nutq) va qiyinchiliklarga javob berish:

Sud jarayonida kutilmagan vaziyatlar yoki raqibning kuchli e'tirozlariga tez va huquqiy asosda munosabat bildirish qobiliyati. Bu tayyorgarlik darajasi yuqori bo'lgan notiqqa xos.

4. Yurist nutqi madaniyati va etikasi

Nutqning mazmuni qanchalik to'g'ri bo'lmasin, uning yetkazilish usuli va axloqiy me'yorlarga rioya etilishi katta ahamiyatga ega.

A. Nutq etikasi:

Nutqda o'zaro hurmat, xolislik va odob me'yorlariga rioya qilish. Raqib tomonni haqorat qilish yoki shaxsiy adovatga o'tish qat'iyan man etiladi.

B. Ovozi va intonatsiyasi:

Yuristning ovozi aniq, tinch, lekin ishonchli bo'lishi kerak. To'g'ri intonatsiya eng muhim joylarni ajratib ko'rsatishga yordam beradi.

C. Nutq texnikasi:

Tana tili, imo-ishoralar va pauzalardan o'rinli foydalanish. Jamoatchilik oldida nutq so'zlash malakasini oshirish zaruriyati.

Xulosa

Olib borilgan tahlil va mulohazalar shuni ko'rsatadiki, nutq yuristlik kasbining markaziy va fundamental kompetensiyasi hisoblanadi. Bu shunchaki axborot uzatish vositasi emas, balki huquqiy jarayonning mohiyatini, adolatning ta'minlanishini va yakuniy natijani belgilovchi asosiy mexanizmdir.

Xulosa sifatida quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

Nutq — yuristning asosiy quroli: Advokat, prokuror yoki sudya bo'ladimi, har bir yurist uchun nutq (og'zaki va yozma) ishni olib borish, pozitsiyani himoya qilish va tinglovchilarni ishontirish uchun zarur bo'lgan asosiy quroldir. Samarali nutq yuridik mexanizmlarni harakatga keltiruvchi kuchdir.

Uch birlik tamoyili: Muvaffaqiyatli yuristlik nutqi uch asosiy tamoyilga tayanadi: huquqiy aniqlik (terminologik to'g'rilik), mantiqiy izchillik (argumentatsiya qudrati) va etika (odob, hurmat va rasmiy uslub). Bu uch omilning har qandayidagi nuqson ishning obro'siga va natijasiga salbiy ta'sir qiladi.

Kasbiy farqlanishning kaliti: Nutq xususiyatlari kasb turlariga ko'ra farqlanadi – himoyada emotsional ta'sirchanlik va insonparvarlik, ayblovda faktlarga qat'iy asoslanish,

sudyalikda esa xolislik va neytrallik ustunlik qiladi. Biroq ularning barchasi yuqori ritorik tayyorgarlikni talab etadi.

Doimiy rivojlanish zaruriyati: Huquqiy amaliyot doimiy o'zgarishda bo'lgani kabi, yurist nutqi ham doimiy takomillashtirishni talab etadi. Zamonaviy yurist uchun notiqlik san'ati va nutq madaniyatini o'rganish mahorat emas, balki majburiyatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'aybullayeva N. R. Yuridik ritorika. Darslik. – Toshkent: TDYUU nashriyoti, 2022.
2. Husanov A. X. Ritorika va notiqlik san'ati. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018.
3. Madraimov A., Qodirov F. Nutq madaniyati asoslari. Darslik. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Sergeyich P. (Poroxovshchikov P. S.). Iskusstvo rechi na sude (Sudda nutq san'ati). – Moskva: Yuridicheskaya literatura, 2010.
5. Tog'ayev Sh. S. Sud nutqi: nazariya va amaliyot. Monografiya. – Toshkent: Adolat, 2021.
6. Vvedenskaya L. A., Pavlova L. G. Ritorika i kultura rechi (Ritorika va nutq madaniyati). – Rostov n/D: Feniks, 2015.